

تاریخ ایران از آغاز تا اسلام

نویسنده: رومن گیرشمن

ترجمه: دکتر محمد معین

انتشارات سروش گستر

برشنامه: گيرشمن، رومن، 1895-1979م.

عنوان و نام پديده: آوونده: تاريخ ايران از آغاز تا اسلام/ نويسنده رومن گيرشمن، ترجمه محمد معين.

مشخصات نشر: تهران: سروش گستر، ۱۳۹۰

مشخصات ظاهري: 382 ص.، مصور، نقشه.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۶۹-۱۶-۷

وضعيت: ستووي: نيا

پادداشت: عنوان فرانسوي: L'Iran, des origines à l'Islam.

پادداشت: کتاب حاضر نخستين بار تحت عنوان " ايران از آغاز تا اسلام " و ايز در سلاهاي مختلف توسط ناشران متفاوت منتشر شده است.

پادداشت: تگنامه: ص. ۲۲۳ - ۲۷۱ همچنين به صورت زيرنويس.

عنوان ديگر: ايران از آغاز تا اسلام.

موضوع: ايران: تاريخ - عين از اسلام

شماره افزوده: پارس، مجله، ۱۲۹۱-۱۳۵۰، مترجم

رده بندي كلنگره: ۱۴۰/۱۵۰/۱۳۰ DSR

رده بندي يدويي: ۱۵۵/۰۱

شماره کتابتاسيملي: 269666

تاريخ ايران از آغاز تا اسلام

ويراستار: آريتا شيخي

صفحه آوا: الهام پور مطلق

تيراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۶۹-۱۶-۷

ناشر: سروش گستر

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۱

چاپ: ستاره

ناظر چاپ: شيخ مراد شيخي پور

ليتوگرافي: نيزهوش

صحافي: اشراق

قيمت: ۱۰۰۰۰ تومان

مرکز پخش: تهران ۱۵-متری دوم اسلام آباد-بين كوچه ۴-۵-پلاک ۹۶-

تلفن: ۰۹۱۲۲۵۸۸۶۷۸ مطلق: ۳۳۸۴۹۹۵۳-۵

کليه حقوق اين اثر براي انتشارات سروش گستر محفوظ است

فهرست

۷	دییاجهی مؤلف بر متن فرانسوی
۹	دییاجهی مؤلف بر کتاب حاضر
۱۱	دییاجهی مترجم
۱۱	مؤلف کتاب
۱۳	متن فرانسوی کتاب حاضر
۱۵	ترجمهی انگلیسی
۱۵	کتاب حاضر
۱۹	دییاجه
۱۹	وضع طبیعی ایران
۲۷	فصل اول: ماقبل تاریخ
۲۷	انسان غار
۲۸	نخستین ساکنان دشت
۳۲	تمدن ماقبل تاریخی ایران در هزارهی چهارم ق.م
۴۴	ایران در آغاز هزارهی سوم ق.م
۴۹	ایران در هزارهی سوم ق.م
۵۶	ایران در هزارهی دوم ق.م
۵۹	عیلام
۶۰	کاسیان
۶۹	فصل دوم: ورود ایرانیان
۶۹	مهاجرت مادها و پارسیان
۸۵	تشکیل وحدت ماد
۹۱	کیمریان و سکاییان
۹۳	پادشاهی ماد
۹۴	اشیاء مفرغی لرستان

کیاکزار	۱۰۰
گنجینه‌ی سفر	۱۰۰
پادشاهی ماد	۱۰۶
عیلام و پارسیان	۱۱۰
آغاز هخامنشیان	۱۱۰
فصل سوم شرق ضد غرب	۱۲۱
شاهنشاهی هخامنشی	۱۲۱
کوروش (۵۵۹-۵۳۰)	۱۲۲
سقوط بابل	۱۲۵
پاسارگاد	۱۲۸
کمبوجیه (۵۲۲-۵۲۲ ق.م)	۱۳۰
داریوش (۵۲۲-۴۸۶ ق.م)	۱۳۴
اداره	۱۳۷
سفرهای جنگی داریوش	۱۴۰
اعمال سیاسی و قضائی داریوش	۱۴۶
دین	۱۴۸
زبان‌ها و خطوط	۱۵۴
هنر	۱۵۶
حیات اقتصادی و اجتماعی	۱۷۰
جانشینان داریوش	۱۷۷
خشایارشا (۴۸۶-۴۶۵ ق.م)	۱۷۸
اردشیر اول (۴۶۵-۴۲۴ ق.م)	۱۸۲
داریوش دوم (۴۲۴-۴۰۵ ق.م)	۱۸۴
اردشیر دوم (۴۰۵-۳۵۹ ق.م)	۱۸۵
اردشیر سوم (۳۵۹-۳۳۸ ق.م)	۱۸۸
فصل چهارم: غرب ضد شرق و عکس‌العمل مشرق پایان شاهنشاهی هخامنشی	۱۹۳
اسکندر کبیر	۱۹۳
سلوکیان	۲۰۶
هنر	۲۱۸
زندگانی اقتصادی و اجتماعی	۲۲۲

تاریخ ایران از آغاز تا اسلام / ۵

۲۲۷	فصل پنجم: پارتیان
۲۴۳	پارتیان و مشرق
۲۴۵	تشکیلات و ادارات
۲۴۸	پارتیان و یونانیان
۲۵۱	دین
۲۵۵	شهرسازی، معماری، هنر
۲۶۴	حیات اقتصادی و اجتماعی
۲۷۱	فصل ششم: توسعه تمدن ایرانی
۲۷۱	ساسانیان
۲۹۰	سازمان، اداره، قشون
۲۹۵	دین
۲۹۹	هنر، ادبیات، علوم
۳۱۸	حیات اقتصادی و اجتماعی
۳۲۷	نتیجه
۳۳۵	فهرست منابع: موضوعات کلی
۵۳۳	حفاری‌ها
۶۳۳	ماقبل تاریخ، اشیاء مفرغی لرستان، گنجینه‌ی سقز (زیویه)
۶۳۳	عهد هخامنشی
۷۳۳	عهد پارتی
۸۳۳	عهد ساسانی

دیباجه‌ی مؤلف بر متن فرانسوی

یافتن نیکو است، چستن نیکوتر است.

ادوارد هریو^۱

در این کتاب که هدف آن شرح باستان‌شناسی و تاریخ و تمدن ایرانی است، از لحاظ جغرافیایی، از حدود غربی نجد ایران - جز به ندرت - بحث نخواهد شد. در نظر جغرافی دانان، نجد مذکور در مشرق به کوه‌هایی که سند را احاطه کرده‌اند پایان می‌یابد، اما این بخش شرقی همیشه جزو شاهنشاهی پارس نبوده است.

بدین وجه، خواننده در این کتاب از گذشته‌ی مادها و پارسیان، مخصوصاً قوم اخیر، که نخستین شاهنشاهی جهانی را تشکیل دادند و معرف مهم‌ترین قسمت این شعبه از ملل آریایی - یعنی ایرانیان - بودند، آگاه خواهد شد. در عهد باستان، محوطه‌ای که اقوام ایرانی‌الاصل - یعنی آنان که جزوی از قسمت شرقی خانواده‌ی بزرگ هند و اروپایی بودند - در آن سکونت داشتند، بسیار پهناور بود. ایرانیان از شط فرات تا آسیای غربی و مرکزی و حتی سرحدات چین، و از روسیه‌ی جنوبی تا مصب شط سند را اشغال کردند. پارسیان و مادها، سگزیان و سرمت‌ها، خوارزمیان، سغدیان و بلخیان، کوشانیان و سکیان، هفتالیان و ساکنان واحه‌های ترکستان چین، اقوام ایرانی‌ای بودند که در اعصار مختلف، ممالک خود را تشکیل دادند، تمدن‌هایی برای خود به وجود آوردند و هنر خویش را طرح ریخته پرورش دادند. این اقوام ایرانی، که بخشی از آنان خانه‌نشین و بخش دیگر بدوی و متحرک بودند، جهان قدیم را سه قسمت کردند: خود آنان مرکز را اشغال نمودند و بدین وسیله مغرب - یعنی تمدن‌های سامی و یونانی و رومی - را از شرق اقصی یعنی چین و هند جدا ساختند. بنابراین به سهولت می‌توان به اهمیت وظیفه‌ی میانجی‌گری که اقوام ایرانی در تماس و نزدیکی بین فرهنگ‌های غربی و شرقی و هم‌چنین در توسعه‌ی تمدن جهانی داشتند، پی برد.

صفحات آینده شامل تاریخ گذشته‌ی ایران (به معنی اخص) است، یعنی تاریخ قوم

پارس که وظیفه‌ی عمده را در حیات اقوام ایرانی ایفا کرده است. تبعات باستان‌شناسی که در جریان است، قطعاً روزی موجب خواهد شد تاریخ اقوام ایرانی دیگر که قسمتی از ایران خارجی را (به قول یک خاورشناس معروف) تشکیل می‌دادند، تألیف شود. شوش - رومن میرشمن

دیباجه‌ی مؤلف بر کتاب حاضر

از این که کتاب حاضر به زبان فارسی ترجمه می‌شود، نمی‌توانم خشنودی خود را پنهان دارم، ولی آنگاه که شنیدم دوست بسیار فاضلم، دکتر معین استاد دانشگاه، ترجمه‌ی کتابی را که معروف ثمره‌ی ربع قرن تحقیقات من در سرزمین ایران می‌باشد، به عهده گرفته است، به هیچ وجه شایبه‌ی خودپسندی این خشنودی را مشوب نکرد.

هیچ فرد ایرانی، چه فارسی‌تألیف دانشگاه و چه دهقان ساده - که اشعار فردوسی جاویدان را شنیده - نیست که از تاریخ افتخارآمیز خود بی‌خبر باشد. به هر حال، من بدانان نمی‌اندیشم. مسرت من آنگاه کامل و منظور من آن زمان برآورده خواهد شد که این کتاب در دست طبقه‌ی جوان ایرانی، که سایه امیدواری هستند و چشم آینده‌ی مملکت بدانان روشن است، بیفتد. امید است جوانان درباره‌ی گذشته‌ی میهن خود بیندیشند، و قلب آنان از غرور خدمات نیاکان خود بیالذ، ولی در عین حال بخواهند که ایران در میان اقوام جهان همان وظیفه‌ای را که پیش‌تر ایفا می‌کرده است، انجام دهد.

اقوام قدیم که به اوج رسیدند بسیارند، اما از غالب آنان، به جز خاطره‌ای - آن هم گاهی مبهم - که بیل و کلنگ باستان‌شناسان می‌کوشد آن را احیا کند، چه باقی مانده است؟ تنها ایران، بی‌اعتنا به قرن‌ها و هزاره‌ها، مانند صخره‌ای صاف برپاست.

امیدوارم که خواندن صفحات تاریخ گذشته‌ی این کشور در جوانان حس میهن‌پرستی را برانگیزد، اما نه میهن‌پرستی تعصب‌آمیز، بلکه میهن‌پرستی توأم با سعه‌ی صدر، بلندی همت و اغماض، چنان که آن را در نوشته‌هایی که از داریوش بزرگ به جای مانده، می‌توان دریافت. هم‌چنین آرزو مندم آنان آثار و ابنیه‌ی تاریخی را - که شواهد گذشته هستند - دوست بدارند و از این میراث خویش دفاع کنند.

که می‌دانند؟ شاید این کتاب بتواند استعدادهای نهفته را برانگیزد و نسلی جدید از باستان‌شناسان ایرانی پدید آورد که موجب سرافرازی باستان‌شناسان گذشته و حال باشند. اینان بلاشک خارجی هستند، اما همواره مورد محبت و مهمان‌نوازی ایرانیان - که هیچ ملتی در این باب نمی‌تواند با ایشان داعیه‌ی برابر داشته باشد - بوده‌اند.

تهران - و.ک.

دیباجه‌ی مترجم

روزی دوست فاضل، آقای دکتر یارشاطر، صورت کتاب‌هایی را که بنگاه ترجمه و نشر کتاب در نظر داشت ترجمه کند، به نگارنده دادند تا یکی را برای ترجمه به زبان پارسی برگزیند. در آن صورت نام چند کتاب در موضوع‌های زبان‌شناسی، تاریخی، جغرافیایی و غیره مندرج بود. نگارنده از میان آن‌ها کتاب حاضر را به چند جهت انتخاب کرد.

درباره‌ی تاریخ ایران پیش از اسلام تنها کتاب نسبتاً مستند به زبان پارسی ایران باستانی تألیف مرحوم مشیرالدوله پیرنیا است که در سال ۱۳۰۶ در تهران چاپ و منتشر شده است، و بعدها مؤلف همان را با مراجعه به مدارک بسیار با تفصیل بیشتر در چهار مجلد تدوین و سه مجلد آن را در سال‌های ۱۳۱۲-۱۳۱۱ به نام ایران باستان در تهران منتشر کرده. دوره‌ی ممتع این کتاب در پایان دوران اشکانی (مجلد سوم) متوقف شده و یادداشت‌های آن مرحوم درباره‌ی دوره‌ی ساسانیان به طبع نرسیده است، هر چند شاید کتاب ایران در زمان ساسانیان تألیف کریستنسن و ترجمه‌ی مرحوم رشید یاسمی (با تجدیدنظر آقای منوچهر امیر مکرری، تهران ۱۳۳۲) بتواند این نقیصه را جبران کند.^۱

از تألیف ایران باستانی مدت سی سال و از تألیف دوره‌ی ایران باستان ربع قرن می‌گذرد، و در این مدت حفاری‌های باستان‌شناسان و تحقیقات محققان، روشنایی‌های بسیار بر تاریخ گذشته‌ی ایران افکنده است. از سوی دیگر سه مجلد ایران باستان بالغ بر ۲۷۲۳ صفحه است که برای خواننده‌ی عادی قرائت همه‌ی آن‌ها خسته‌کننده است. کتاب حاضر می‌تواند این نقایص را جبران کند.

مؤلف کتاب

مؤلف کتاب حاضر آقای دکتر گیرشمن^۲ باستان‌شناس فرانسوی است. وی در

۱- استاد سعید نفیسی نیز مشغول تألیف دوره‌ی تاریخ تمدن ایران ساسانی هستند، و جلد اول آن جزو انتشارات دانشگاه تهران، شماره ۱۴۶، تهران ۱۳۳۱ منتشر شده است.

۱۸۹۵ م. متولد شد و در دانشگاه سوربن^۱، مدرسه‌ی تحصیلات عالی^۲ و مدرسه‌ی لوور^۳ به تحصیل اشتغال ورزید. در ۱۹۳۰ م. همراه هیأت باستان‌شناسان فرانسوی در «تلو» واقع در عراق به حفاریات پرداخت. در سال‌های بعد به ریاست هیأتی مأمور ایران شد و در گیان، لرستان، اسدآباد و سیلک^۴ مشغول حفاریات گردید. در ۱۹۳۵ در شهر شاپور - شهر ساسانی که در قرن سوم میلادی بنا شده - به کار پرداخت و در ۱۹۳۶ با نخستین هیأت باستان‌شناسی مأمور افغانستان همکاری کرد. در ۱۹۴۱ به سمت ریاست هیأت باستان‌شناسان فرانسوی در افغانستان منصوب شد و پس از جنگ، از طرف حکومت فرانسه مأمور همکاری با دو هیأت فرانسوی که به ایران اعزام شدند، گردید. در ۱۹۴۹ با کاروانی در که‌های بخاری سفر کرد، و در آن ضمن، نخستین بار در ایران، گورستانی را در موضعی کشف کرد که در عهد حجر متأخر مسکون بود. وی اینک سال‌هاست که ریاست هیأت باستان‌شناسان فرانسوی مأمور حفاریات شوش را داراست.

دکتر گیرشمن عضو عده‌ای از انجمن‌های علمی فرانسه و خارجه می‌باشد و مکرر از طرف «فرهنگستان کتیبه‌ها و ادبیات»^۵ مورد تقدیر قرار گرفته است و آثار متعدد در باب باستان‌شناسان، تاریخ، کتیبه‌ها و مسکوکات ایران و افغانستان انتشار داده که اهم آن‌ها از این قرار است:

۱- حفاریات تپه‌ی گیان نزدیک نهاوند، با همراهی دکتر کنتنو^۶، لوور، سلسله‌ی باستان‌شناسی ج ۳، پاریس، گنتر^۷، ۱۹۳۵.

۲- حفاریات سیلک، ج ۱، لوور، سلسله‌ی باستان‌شناسی، ج ۴، پاریس، گنتر، ۱۹۳۸ (این کتاب از طرف فرهنگستان کتیبه‌ها و ادبیات پاریس تقدیر شده است).

۳- حفاریات سیلک، ج ۲، لوور، سلسله‌ی باستان‌شناسی، ج ۵، پاریس، گنتر، ۱۹۳۹.

۴- بگرام^۸، تتبعات باستان‌شناسی و تاریخی در باب کوشان - خاطرات هیأت باستان‌شناسی فرانسوی در افغانستان، ج ۱۲، انستیتوی فرانسوی باستان‌شناسی شرقی، قاهره، ۱۹۴۶.

۵- هون‌های هفتالی - خاطرات هیأت باستان‌شناسی فرانسوی در افغانستان، ج ۱۳، انستیتوی فرانسوی باستان‌شناسی شرقی، قاهره، ۱۹۴۸ (این کتاب نیز از طرف فرهنگستان کتیبه‌ها و ادبیات تقدیر شده است).

۶- ایران، از مبادی آن تا ظهور اسلام، پاریس ۱۹۵۱، کتاب حاضر ترجمه‌ی همین کتاب است. نگارنده سالیان دراز است که با آقای دکتر گیرشمن آشنایی و دوستی دارد، و

1- Sorbonne 2- Ecole des Hautes Etudes 3- Ecole de Louvre 4- Sialk

5- Academie des Inscriptions et Belles Letters 6- Dr.G. Contenau 7- Geuthner 8- Bagram

9- L'Iran, des Origines a l'Islam Payot Paris, 1951

همواره در ملاقات‌هایی که دست داده، از اطلاعات وسیع ایشان در زمینه‌ی باستان‌شناسی و تاریخ استفاده کرده، و این خود دلیلی دیگر برای ترجیح کتاب حاضر بر کتب دیگر بوده است.

متن فرانسوی کتاب حاضر

مؤلف در این کتاب کوشیده است که گذشته‌ی ایران را از حدود پانزده هزار سال قبل از مسیح تا حمای عرب شرح دهد. وی دست خواننده را می‌گیرد و به درون غارها، اعماق طبقات زیرزمینی، بالای تپه‌ها و پشته‌ها می‌برد، فرهنگ و تمدن اقوام و ملل - ایرانی و غیرایرانی را بدو نشان می‌دهد. از سادگی نخستین جوامع بشری شروع می‌کند و تا دوران تجمل شاهانه‌ی اقوام را در اوج قدرت آنان، پرده به پرده از نظر خواننده می‌گذراند. مؤلف شالوده‌ی کار خود را بر شش موضوع گذاشته است: ماقبل تاریخ، ورود ایرانیان، شرق ضد غرب، غرب ضد شرق و عکس‌العمل مشرق، توسعه‌ی تمدن ایرانی، نتیجه. وی در زمینه‌ی کار خود از اقوام و خاندان‌های آریایی: سکاییان، مادها، پارسیان، پارتیان، ساسانیان، کوشانیان و هندوان بحث می‌کند؛ و در حاشیه‌ی تصنیف خویش از اقوام و ملل غیرآریایی: سومریان، اکدی‌ان، بابلیان، آشوریان، عیلامیان، یهودیان، یونانیان، رومیان و چینیان در عرض اقوام نخستین سخن می‌راند، معهذا هدف اصلی او اقوام آریایی ایرانی است و بالاخص - چنان که در دیباچه‌ی خود بر متن فرانسوی یادآوری کرده - قوم پارس است. استاد مالوان، این کتاب را «تلویزون عهد باستان» نامیده و گوید که این کتاب نقاشان ظروف سفالین، باکون در عهد ماقبل تاریخ، ورود نخستین سواران آریایی به نجد ایران، کاخ‌های تخت جمشید، داریوش سوم در حال فرار از برابر اسکندر، شکست امپراتور روم از شاهنشاه ساسانی و مناظر بسیار دیگر را یکی بعد از دیگری از نظر خواننده می‌گذراند. نویسنده همان گونه که پیروزی‌های ملت‌ها را با علل آن‌ها شرح می‌دهد، شکست‌های آنان را هم با سبب‌های آن‌ها بیان می‌کند.

مزیت دیگر کتاب حاضر آن است که تنها به ذکر پادشاهان و جنگ‌های آنان قناعت نورزیده است، بلکه در هر مبحث از: ادیان، هنرها، ادبیات و علوم، زندگانی سیاسی و اقتصادی و اجتماعی بحث می‌کند. خواننده از اصول آیین‌های زرتشتی، مسیحی، مانوی و مزدکی آگاهی می‌یابد. انواع هنرها از ظروف سفالین، ابزارهای ضروری زندگی و لوازم آرایش گرفته تا نقاشی، مجسمه‌سازی و معماری در طی قرون مورد بحث قرار می‌گیرد. مؤلف جای جای از ظهور انواع خطوط و ترویج علوم گفتگو می‌کند. زندگانی طبقات اجتماعی در هر دوره و روابط کارگر با کارفرما و طبقه‌ی سوم با طبقه‌ی اول همواره از نظر خواننده می‌گذرد. وضع کشاورزی و بازرگانی در هر عهد تشریح و نشان داده می‌شود که

ایران در همه اعصار واسطه‌ی تجارت و ترانزیت شرق و غرب بوده است. پیوسته شرق با غرب، ایران با یونان یا روم - جانشین یونان - مقایسه و وجوه اشتراک و افتراق آن‌ها بیان می‌شود.

حسن دیگر این کتاب آن است که بیش از تواریخ دیگر که در باب دوره‌ی پیش از اسلام ایران نگاشته شده، اطلاعات باستان‌شناسی همه جا با تتبعات تاریخی قرین یکدیگر نقل شده است.

دیگر از مزایای این کتاب، تصاویر و نقوش و نقشه‌هایی است که مطالب کتاب را زیاندار و جاندار معرفی می‌کند.

موضوع دیگر که باید یادآور شد حسن احترام و اعجابی است که دکتر گیرشمن همه جا در طی کتاب خود نسبت به استعداد و نبوغ قوم ایرانی نشان می‌دهد، بدون آن که از ذکر نقاط ضعف وی خودداری کند.

تأثیر ایران و ایرانی در کشورهای دیگر، و اقوام شرق و غرب و تأثیر ایرانیان از آن‌ها در تضعیف کتاب به خوبی آشکار است.

مؤلف سجایای عالی و مزایای ایرانی را بر می‌شمارد، و به جای خود از انتقاد نیز باز نمی‌ایستد. بدیهی است جای جای مطالبی پیش می‌آید که شاید برای خواننده‌ی ایرانی خوشایند نباشد، در برخی از این موارد اختلافی آشکار بین مؤلف و بعضی محققان دیگر وجود دارد و مترجم کتاب حاضر در حواشی نکات لازم را تذکر داده است، و برخی دیگر حقایق تاریخی است که مورخ را در بازگفتن آن‌ها حرجی نیست.

نتیجه‌ای که مؤلف در پایان کتاب آورده خلاصه‌ای است از تاریخ چهارهزار ساله‌ی نجد ایران و نشیب و فراز و ترقی و انحطاط اقوام ایرانی، و در عین حال فلسفه‌ی تاریخ ایران پیش از اسلام است.

بااین همه، مؤلف سرگذشت نجد ایران را در مدتی متجاوز از بیست هزار سال در کتابی کم حجم گنجانیده است.^۱

پیش از ترجمه‌ی کتاب حاضر، در محافل اهل فن گفتگوی این کتاب به میان آمده بود، و آقای دکتر یارشاطر مقاله‌ای در مجله‌ی سخن، سال ششم، شماره هشتم (ص ۷۵۷-۷۵۳) و مجله‌ی دانشکده‌ی ادبیات تهران، سال سوم، شماره اول (ص ۷۳-۷۹) انتشار دادند و مزایای این کتاب را برشمردند، و ضمناً ایرادی چند بر آن وارد دانستند. این ایرادات بر دو بخش بود، قسمتی متوجه‌ی ترجمه‌ی انگلیسی بود و مؤلف در آن‌ها دخالتی نداشت، و بخش دیگر تسامحات یا نظرات خاص مؤلف بود. مترجم کتاب حاضر آن‌ها را در حواشی یاد کرده است.

استاد مالوان گوید^۱ «هیچ فردی نمی‌تواند امیدوار یا مدعی باشد که رأی نهایی و موثق را در باب مسائل پیچیده‌ای که در طی کتاب حاضر پیش می‌آید، صادر کند، ولی هیچ کس بیش از مؤلف این کتاب صلاحیت ندارد که آراء خود را با بیانی سهل اظهار کند و گاهی مباحث مشکل‌تر و مورد مجادله را متروک گذارد.

ترجمه‌ی انگلیسی

کتاب ایران گیرشمن توسط مارگات مون رانکین^۲ دانشیار باستان‌شناسی خاور نزدیک در دانشگاه کمبریج (انگلستان) به انگلیسی ترجمه شده، و دیانا کیرک براید^۳ در آن تجدیدنظر و اصلاحاتی کرده و مالوان^۴ استاد باستان‌شناسی آسیای غربی در دانشگاه لندن - که سمت ناشر کل بخش باستان‌شناسی خاور نزدیک و آسیای غربی را در سلسله‌ی کتب پلکان^۵ نیز داراست - بر آن دیباچه‌ای نوشته است. در ترجمه‌ی انگلیسی تا حدی تلخیص به عمل آمده و جای جای تصرفات و اصلاحاتی در متن شده است و حواشی‌ای نیز بر آن افزوده‌اند. این ترجمه در ۱۹۵۴م. در بنکی، سنک^۶ (انگلستان) جزو کتب پنگوئن^۷ به طبع رسیده است. استاد مالوان گوید: «ترجمه‌ی کتاب ایران تألیف گیرشمن کار آسانی نیست».

کتاب حاضر

بنگاه ترجمه و نشر کتاب از مترجم کتاب حاضر خواست که متن فرانسوی را به فارسی ترجمه و با ترجمه‌ی انگلیسی مقابله و اضافات ترجمه‌ی اخیر را نقل کند، وی نیز چنین کرد. در بعضی موارد بین دو متن مزبور اختلافی وجود دارد، نگارنده در این باب نظر مؤلف را استفسار کرد، و وی تمایل خود را به پیروی از متن فرانسوی اظهار داشت، مترجم رأی او را محترم شمرد، و سزاوار نیز همین بود، ولی برای استفاده‌ی خوانندگان ایرانی موارد اختلاف هم در حواشی ثبت شد. در برخی از موضوعات اختلافی در مفهوم بین اصل و ترجمه‌ی انگلیسی نیست، ولی سبک بیان مطلب اندکی فرق دارد، و گاهی ترجمه‌ی انگلیسی به سبک زبان پارسی نزدیک‌تر می‌نماید؛ در این موارد محدود، مترجم با در نظر گرفتن متن فرانسوی، از ترجمه‌ی انگلیسی پیروی کرد و در عین حال همراه مراعات امانت را نصب العین قرار داد.

۱- مقدمه‌ی ترجمه‌ی انگلیسی کتاب حاضر، ص ۱۷.

2- Miss Margaret Munn-Rankin

3- Miss Diana Kirkbride

4- Prof. M. E. L. Mallowan

5- Pelican

6- Bungey, Suffolk

7- Penguin

۸- ترجمه انگلیسی، ص ۱۸.

در کتاب ایران اصطلاحات جدید و نیز لغات معمول در مورد مفاهیم تازه به کار رفته که فقط بین اهل فن متداول است و هنوز در فرهنگ‌ها وارد نشده. مترجم در این موارد با مؤلف مذاکره کرد و در نتیجه اصطلاح یا جمله‌ای را فراخور اصل انتخاب نمود.

در مورد اسماء خاص (اعلام)، آنچه در ایران سابقه‌ی استعمال داشته همان‌ها را به کار بردیم^۱ و در موارد نامأنوس، تلفظ اروپایی آن‌ها را هم نقل کردیم، و آنچه که معادل آن‌ها یافته شد، اصل آن‌ها (یعنی یونانی، لاتینی، پارسی باستان و غیره) را گذاشتیم. برای اطلاع از تلفظ صحیح اسماء خاص و معادل اروپایی اصطلاحات، در حاشیه نخست تلفظ فرانسوی و سپس تلفظ انگلیسی را با علامت اختصاری (ت.ا.) ثبت کردیم؛ اما هر جا نام یا اصطلاحی در هر دو متن یکی بود از تکرار خودداری نمودیم.

در برخی موارد که محققان معاصر نظرهای دیگری - جز آنچه مؤلف آورده - دارند، ما آن‌ها را در حاشیه نقل کردیم. مترجم لازم دید که گاه اصطلاح یا اسم خاصی را برای خوانندگان - که شاید بعضی آنان از مطالب مورد بحث آگاهی نداشته باشند - مختصراً در حاشیه شرح دهد.

بنابر آنچه گفته شد، کتاب حاضر مزایای دو متن فرانسوی و انگلیسی هر دو را داراست، به علاوه یادداشت‌هایی که مترجم افزوده است. از سوی دیگر باید تذکر داد که در متن فرانسوی فهرست مآخذ و منابع یاد نشده، ولی در ترجمه‌ی انگلیسی دو صفحه‌ی آخر به «منابع منتخب» اختصاص داده شده است. چون فهرست اخیر کافی نبود، نگارنده از مؤلف درخواست کرد فهرستی نسبتاً کامل از منابع تاریخی و باستان‌شناسی ایران پیش از اسلام تهیه کند که عین آن را در پایان کتاب افزوده‌ایم، و البته این فهرست که شامل اسامی کتب و مؤلفان است نیازی به ترجمه ندارد. هم‌چنین در پایان کتاب فهرست موضوعات و فهرست اعلام درج شده است. نکته‌ی دیگر آن که تعداد تصاویری که روی کاغذهای مخصوص طبع شده در ترجمه‌ی انگلیسی بیش از متن اصلی است؛ بنگاه ترجمه و نشر کتاب کلیشه‌ی آن‌ها را از بنگاه ناشر ترجمه‌ی انگلیسی خریده و برای کتاب حاضر مورد استفاده قرار داده است.

محمد معین

تهران - دی‌ماه ۱۳۳۵

۱. همین امر موجب ایراد بعضی جوانان گردید؛ ولی تصور می‌کنیم که راه صحیح همین باشد. در مورد بعضی اسماء مانند «آتن» و «اسپارت» (یونان) که کاملاً متداول شده و آئینه و اظینه (اسباطه) متروک گردیده، در طبع حاضر همان صورت فرانسوی (آتن) و (اسپارت) ثبت گردیده است.